

Данијела Бранковић¹
Архив Војводине
Србија

УДЕО ОБРАЗОВАЊА У ПОСТУПКУ ПРОФЕСИОНАЛИЗАЦИЈЕ АРХИВСКЕ СТРУКЕ У СРБИЈИ

Анстракт: Није потребно истицати удео образовања у развоју било које струке или научне дисциплине. У раду се разматра стање архивистичког образовања у свету и Републици Србији, те удео образовања у поступку професионализације струке. Професионализација архивске струке подразумева промене у образовном систему. Архивисти би требало да професионализују свој рад, а да би се архивска струка сматрала професијом основни предуслов је одговарајуће образовање. Међутим, још увек велики број земаља, међу којима је и Србија, није успоставио систем образовања и обуку кадра који би убудуће радио у архивима. Наши архиви немају ни до данас организовано образовање архивиста у оквиру система редовног образовања. У недостатку одговарајућег архивистичког образовања, архивски кадар се регрутује из „сродних” дисциплина. Овакво фомирање архивског кадра намеће питање да ли ће и када овакав архивиста прерасти у квалитетног стручњака, али и које су штетне последице њиховог непланског формирања у подручју архивске делатности.

Кључне речи: *образовање архивиста, професионализација архивске струке, студије архивистике, стручно усавршавање архивиста, међународни архивистички стандарди*

Архивистика је данас битно проширила подручје свог деловања, посебно развојем информационих технологија, те архив своју делатност не ограничава више само на преузимање, смештај и издавање архивске грађе на коришћење, већ се на архивистику гледа као на аутономну научну дисциплину уско повезану са информационим наукама. Полазећи од филозофског становишта шта је наука и научних чињеница које упућују на то да се архивистичка делатност темељи на научно-истраживачком раду, следи да је архивистика наука, а не помоћна историјска наука.² Тиме се наметнула потреба за широк спектар модалитета у архивистичком образовању кадрова.

Последњих неколико година интензивно се говори о новом профилу архивисте који мора да одговори свим изазовима актуелног развојног тренутка. Модерног архивисту требало би квалитетно оспособити за професионалне задатке у свим подручјима архивске службе, а све на темељима широког научног образовања архивиста који се припремају за самосталну стручну делатност.

¹ архивски саветник, brankovic.danijela9@gmail.com

² Богдан Лекић, *Архивистика*, Београд 2006, 9.

Удео образовања у поступку професионализације архивске струке

Образовање архивиста представља битан допринос стварању слике звања, али исто тако представља и упоришну тачку на којој се каснијим радним искуством ствара професионални лик архивисте. Да би се схватио овај проблем требало би анализирати концепт професионализације архивске струке и запитати се да ли архивска струка данас има све предуслове који је чине професијом.

Професионализација означава процес у којем људи истог занимања, користећи свој монопол у одређеном подручју знања, заједнички настоје да стекну и задрже одређену позицију моћи како би контролисали вредност своје струке.³ Она често бива изједначавана са појмом занимање. Међутим, постоји јасна дистинкција између појма професије и занимања. Друштво даје професији аутономију у стручним стварима, а аутономија струке се подупире и законском регулативом.

У процесу професионализације главно средство којим се одржава вредност струке је архивистичко образовање. Њиме се повећава компетентност стручњака и јача позиција струке у целини. Професионализација струке се може најјасније сагледати анализом садашњег стручног особља у архивима. Закон налаже одређивање услова за стицање архивских звања као услове за обављање стручних архивских послова и прецизира полагање стручног испита. Осим редовног поступка стицања звања приметан је и пораст броја виших стручних звања (виши архивиста и архивски саветник), али због непостојања постдипломских архивистичких студија у нашим универзитетским центрима не постоје архивски радници са магистарским и докторским звањем са подручја архивистике (бар не у неком знатном броју).

Удео информационих наука у данашњем свету утицао је да се рedefинишу основи архивске струке, а уједно и структура и контекст архивистичког образовања. Потребе за променама у образовању архивиста су очигледне, али се разликује од земље до земље. Уколико желимо да ухватимо корак са архивским службама у земаљама у којима је она најразвијенија, неопходно је радити на едукацији кадрова за обављање одређених послова у архивима.

Професионализација архивске струке подразумева промене у образовном систему. Архивисти би требало да професионализују свој рад, слично као што су то урадили библиотекари. Да би се архивска струка сматрала професијом основни предуслов је одговарајуће образовање. Међутим, још увек велики број земаља (међу којима је и Србија) није успоставио систем образовања и обуку кадрова који би радио у архивима. Наши архиви ни дан-данас немају организовано образовање архивиста у оквиру система редовног образовања. Само у једном периоду усмереног образовања (1977-1989) постојао је архивско-музејски библиотечки смер, као покушај евантуалног образовања архивских кадрова.

Са друге стране, у многим државама које су развиле факултетско и постдипломско образовање за обављање архивске струке, поред катедри за архивистику⁴

³ Theo Thomassen, *A Small Country in the World of Archival Education: the Dutch Case*, *Arhivski vjesnik*, Zagreb 1997, 95.

⁴ Архивисти у државним архивима у Италији високо су образовани јавни службеници с дипломом из архивистике, коју уписују као двогодишње студије након четворогодишњих студија права, историје, политичких наука и сл. Пракса је да се при већим државним архивима оснивају архивске школе које потичу још из 18. века. Одсеци за архивистику

оснивају се и архивистички институти.

Пракса многих земаља је да се архивски кадар, у недостатку одговарајућег архивистичког образовања, регрутује из „сродних” дисциплина. Зрелост да се квалитетно обавља посао формира се обично у овим случајевима након неколико година рада. Овакво формирање архивског кадра намеће питање да ли ће и када овакав архивиста прерасти у квалитетног стручњака-професионалца, али и које су штетне последице њиховог непланског формирања у подручју архивске делатности. Шта подразумева појам стручне компетенције архивиста? Један од начина да се учини корак даље у циљу едукације архивског кадра, тамо где не постоји изграђен систем образовања стручних архивских кадрова, свакако је стручно оспособљавање путем одговарајуће домаће и стране (стручне) литературе, похађање стручних курсева, саветовања и семинара (домаћег или међународног карактера) или предавања о одређеним темама⁵ који помажу континуираном архивистичком образовању, односно стручном усавршавању. Овде би, наравно, требало имати у виду разлику између темељног образовања архивиста и стручног усавршавања, где темељно образовање дефинише струку и њен корпус знања⁶ кроз програм редовног система школовања, док стручно усавршавање подразумева образовање уз рад, те усвајање разних специјалистичких знања и вештина. Значајан вид стручног оспособљавања постиже се и путем полагања стручних испита.

Желела бих да нагласим удео архивског образовања које се стиче у архивским школама широм света, па наводим пример Међународне јесење архивске школе у Трсту која у нашој ближој средини побуђује велику пажњу и интересовање. Школа је установила постдипломски курс из области архивских наука и електронског вођења докумената, коју су организовали Међународни институт за архивске науке Трст-Марибор, Државни архив у Трсту и Универзитет у Марибору. Најважнији задатак школе је даља обука архивиста, али и успешна заштита историјске и културне баштине, те размена искустава полазника из разних земаља који похађају Архивистичку школу, рад на стручном и техничком усавршавању полазника, упоређивање архивистичких принципа који се примењују у земљама полазника, као и проналажење нових могућности у техничким и културним аспектима за приближавање архивистичких стандарда европском нивоу.

Професионализација архива – тренутно стање и прилика за будућност

Образовни модели архивистичког образовања различити су по свету, а најчешћи је онај у коме је архивистичко образовање надоградња неког другог темељног

постоје и у Турској (нпр. одсек за архивистику на Универзитету Мармара први је у Турској и постоји од 1987, у Естонији, на Свеучилишту Тарту, студије архивистике постоје од 1993, у Холандији јавна архивска служба постоји од 1802, а Архивска школа у Амстердаму, за образовање архивиста тзв. средњег степена, утемељена је још 1919. године). Универзитетско образовање архивиста постоји и у Немачкој, Аустрији, Мађарској, Бугарској и Румунији.

⁵ Izet Šabotić, *Kadrovaska problematika arhivske službe Bosne i Hercegovine*, Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Maribor 2006, 145-154.

⁶ Melina Lučić, *Obrazovanje arhivista za novo okruženje: praksa u svijetu i izgledi u Hrvatskoj*, Arhivski vjesnik, Zagreb 2001, 34.

образовања, најчешће историје или права. Организовање студијских група за архивистику утиче позитивно на целокупну архивску службу, као и на решавање бројних питања која се тичу архивске проблематике, а условљене су разним факторима, пре свега недостатком финансијских средстава и адекватног наставног кадра.

Непостојање услова за стицање архивистичког универзитетског образовања у земљи тренутно је могуће превазићи школовањем у иностранству, тачније на универзитетима неких суседних земаља. Пошто високошколско образовање архивиста у Србији тренутно не постоји, а нема га ни у Словенији, Босни и Херцеговини, Македонији и Црној Гори, могућност студијског бављења овим подручјем нуди Филозофски факултет у Загребу који је још академске 1986/1987. године организовао Катедру за архивистику на Одсеку за информацијске науке. Од академске 2005/2006. године студије информацијских наука у Загребу се темељно реконструирају, првенствено преласком на болоњски модел студирања. Одсек омогућује да се кроз обавезне и изборне предмете могу развити свестрани интереси студената, али и задовољити стварне потребе појединих подручја, као што су архивистика, библиотекарство, информатологија, информатика, те музеологија и управљање баштином. Студијама се стичу академски називи *bachelor*-а (први степен студија), мастера или доктора наука са подручја друштвених наука, поља информацијских и комуникацијских знаности, архивистике и документалистике.⁷

Смер Архивистика, на Одсеку за информацијске науке, за разлику од ранијег смера на старим четворогодишњим студијама чије је тежиште било стављено на класичну архивистику, темељно је осавремењен, па се тежиште сада ставља на савремену архивистику окренуту управљању електроничким записима (*Records Management*).⁸

Одсек за информацијске науке укључен је у многе научноистраживачке програме и пројекте, те разне облике међународне сарадње. Одсек делује као придружени партнер европској координацијској иницијативи *Digital Preservation Europe*

⁷ Студије се на Одсеку за информацијске знаности одвијају тренутно овако:

1. Преддипломске студије информацијских наука (три године) током којих студенти слушају обавезне, обавезно-изборне (нпр. од четири понуђена предмета обавезно морају одабрати најмање један) и изборне предмете. Предмети из подручја архивистике налазе се међу обавезно-изборним и изборним предметима. На овом степену студирања не постоји смер Архивистика, већ се студенти могу одлучити за предмете из тог подручја;
2. Дипломске студије информацијских наука (две године) у оквиру којих не постоје смерови, између осталих и смер Архивистика. По завршетку студенти постају магистри информацијских наука. (тзв. мастер студије);
3. Послиједипломски докторски студиј информацијских и комуникацијских наука (ПДС) траје три године и на њему формално не постоји смер Архивистика, али постоје обавезни и изборни предмети. Студенти ПДС-а могу бирати предмете које желе, па се тако уједно одлучити и само на архивистичке предмете. Тема докторског рада одређује у којој научној грани ће студент докторирати, па у случају одабирања архивистичке теме у дипломи му пише да је стекао/-ла докторат из подручја друштвених знаности, поља информацијских и комуникацијских знаности, грана архивистика и документалистика.

⁸ Hrvoje Stančić, *Analiza strukture preddiplomskog, diplomskog i doktorskog Studija informacijskih znanosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu s naglaskom na arhivistiku*, 24. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Dolenjske Toplice 2009, 4.

(DPE). Професор др сц. Хрвоје Станчић, који руководи Одсеком за информацијске и комуникацијске знаности на Филозофском факултету у Загребу⁹, наводи да је недавно прихваћен и међународни пројекат у склопу ИПА¹⁰ Оперативног програма Словенија-Хрватска 2007-2013. под називом *Heritage Live* у којем ће заједнички учествовати Факултет за хуманистичке студије Универзе на Приморском из Копра и Одсек за информацијске знаности Филозофског факултета у Загребу. У пројекту су, уз друге активности, предвиђени заједнички развој и покретање међународног докторског студија архивистике.

Информационе науке су од великог значаја за развој данашњег информационог друштва, а њиховим студирањем настају високообразовани и специјализовани стручњаци који су у стању да препознају, одаберу, уреде, заштите и сачувају информације битне за друштво у целини. Завршетком студија стичу се интердисциплинарна и мултидисциплинарна знања и комплетна оспособљеност за теоријски и практичан рад.

ЗАКЉУЧАК

Улога образовања у редефинисању стручног профила архивисте велика је и одговорна. Да би се обезбедила општа квалификованост у архивистици, која одговара захтевима савременог друштва, требало би обезбедити и развити пратећу уску специјализацију *records managera* у информатици због све присутнијег електронског пословања архива.

У процесу професионализације архивске службе, која се и код нас неко време догађа, улога образовања у настајању архивисте-професионалца је огромна. Организовање студијских група за архивистику позитивно утиче на целокупну архивску службу, као и на решавање бројних питања која се тичу архивске проблематике.

Непостојање услова за стицање недовољног архивистичког универзитетског образовања у земљи тренутно је могуће превазићи школовањем у иностранству, тачније на универзитетима неких суседних земаља. Могућност студијског бављења овим подручјем нуди Филозофски факултет у Загребу, смер архивистика на Одсеку за информацијске и комуникационе науке. Одсек омогућује да се кроз обавезне и изборне предмете могу развити свестрани интереси студената, али и задовољити стварне потребе појединих подручја, као што су архивистика, библиотекарство, информатологија, информатика, те музеологија и управљање баштином. Студијама се стичу акадамски називи *bachelor*-а (први степен студија), мастера или доктора наука са подручја друштвених наука, поља информацијских и комуникацијских знаности, архивистике и документалистике.

⁹ Н. Станчић, *nav. delo*, 9.

¹⁰ Инструмент за претприступну помоћ (ИПА)

Danijela Branković

The Contribution of Education in the Procedure of Professionalisation of Archival Profession in Serbia

Summary

Archival education is quite diverse worldwide. The place and special meaning of education, particularly of the high education of archivists, in the development of archival science has been particularly significant. Archival science has considerably extended its area of activity, particularly in the last thirty years, when technological development introduced a number of changes in archives and their environment. Today, archival science is an autonomous discipline under the auspices of information sciences. Among most various educational models the most frequently represented is the one in which archival education is a superstructure of some other, earlier basic education. Most often it is the study of history. Generally, such archival superstructure consists of archival sciences, auxiliary history sciences, records management, etc. The studies of archival sciences in Croatia are monitored from the academic basic and postgraduate studies organised at the Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Zagreb on the Department of Information and Communication Sciences.